

مختصری از تعالیم اسلام

جلد ششم در

اخلاق حمیده و صفات پسندیده

از نظر قرآن و حدیث و روایات و عقل

ترد آورنده

سید محمد سعید و محمّد آبادی

آغاز این جلد

چهارشنبه ۷۶/۱۰/۱۰ برابر با اوّل ماه مبارک

رمضان ۱۴۱۸ هجری قمری در روستای شمسی رُستاق

در استان یزد

۱۳۷۶ شمسی

سرشناسه: مسعودی همت آبادی، محمد

عنوان و پدیدآور: مختصری از تعلیم اسلام / محمد مسعودی همت آبادی

مشخصات نشر: مشهد: مکتبه الامام الرضا علیه السلام، ۱۳۹۲

مشخصات ظاهری: ج ۶

شابک: ۸-۵۰-۹۹۶۴-۹۶۴-۹۷۸

یادداشت: فیما

یادداشت: فهرست نویسی براساس اطلاعات فیما

موضوع: اسلام - مجموعه ها

موضوع: اسلام - مسائل متفرقه

رده بناس کنگره: ۱۱ BP

زبان اثر: ۳ م ۵ /

رده بندی در بی: ۱۰۱۱۱۱

مختصری از تعلیم اسلام (ج ۱ ششم)

گردآورنده:

محمد مسعودی همت آبادی

ناشر: مکتبه الامام الرضا علیه السلام

حروف چین و صفحه آرا: علاقه مند (آویزه) ۸۴۴۶۹۳۳

چاپ اول: ۱۳۹۳

چاپ و صحافی: چاپخانه بزرگ قرآن کریم ۸۸۰۱۲۰۰

شابک دوره: ۱-۵۹-۹۹۶۴-۹۶۴-۹۷۸

شابک: ۸-۵۰-۹۹۶۴-۹۶۴-۹۷۸

فهرست مطالب

مقدمه جلد ششم	۱۴
توضیحی دربارهٔ معنی و حدیثات جلد ششم و	۱۷
باب ۱ در اخلاق و در بیان و توجیه آیات و روایاتی دربارهٔ حسن خلق و خوشرفتاری و خوش اخلاقی	۱۹
حسن خلق در مکتب آسمانی اسلام	۲۳
بعضی از ثمرات حسن خلق و	۲۶
حسن خلق انسان را از سختی‌ها و گرفتاری‌ها نجات می‌دهد	۲۹
باب ۲ در بیان و ذکر آیات و روایات و مطالبی است دربارهٔ مکارم اخلاق و	۳۳
اینک مقدمه‌ای دربارهٔ مکارم اخلاق	۳۵
ذکر روایات و احادیثی چند در مکارم اخلاق	۳۸
مردی که به حضرت علی علیه السلام جسارت کرد و برخورد آن حضرت با وی و	۴۰
ادامهٔ روایات و احادیث دربارهٔ مکارم اخلاق	۴۳
آخرین فراز از مباحث مکارم اخلاق	۴۸
باب ۳ در بیان آیات و روایات و مطالبی دربارهٔ ایثار و گذشت، اغماض و چشم‌پوشی از خطا و لغزش دیگران و	۵۱

- و اینک روایاتی در مدح ایشان و..... ۵۴
- مرد جسور و گذشت و چشم‌پوشی امام سجّاد (علیه السلام) ۵۸
- باب ۴ در بیان احادیث و روایاتی درباره اتمام ورزیدن به امور مسلمین و..... ۶۰
- باب ۵ در ذکر اتفاق در راه خدا و بیان برخی از آیات و روایات و احادیثی که در این باره رسیده است..... ۶۶
- و اینک چند روایت درباره موضوعات مختلف که از آن جمله است اتفاق در راه خدا..... ۶۸
- باب ۶ در بیان مطالبی درباره اصلاح ذات البین یا آشتی دادن دو یا چند مسلمان با یکدیگر و..... ۷۵
- و اما روایات درباره اصلاح ذات البین..... ۷۷
- امام صادق (علیه السلام) خود اقدام به آشتی کرد..... ۸۱
- باب ۷ درباره ادب و تعلیم و تربیت است از نظر روایات و احادیث و..... ۸۲
- اشعار منسوب به امیرمؤمنان علی (علیه السلام) در باب ادب..... ۸۵
- و نیز به آن حضرت نسبت داده‌اند که فرموده..... ۸۶
- و اینک مطالبی درباره تعلیم و تربیت..... ۸۶
- باب ۸ در بیان اخلاص نیت و عمل است..... ۹۰
- و اینک چند روایت درباره اخلاص در نیت و عمل..... ۹۲
- باب ۹ در بیان ثواب اکرام ضیف و یا مهمان نواری است..... ۱۰۰
- باب ۱۰ در بیان آیات و روایاتی درباره امانت‌داری و درست‌کاری..... ۱۰۸
- و اما روایات درباره امانت‌داری و..... ۱۱۰
- آخرین سخن درباره امانت‌داری و درست‌کاری..... ۱۱۶

باب ۱۱ در بیان مطالبی راجع به انواع و اقسام مردم از نظر قرآن و حدیث و متون و مدارک اسلامی مقدمه این باب	۱۱۷
امام سجّاد علیه السلام مردم را به شش طبقه تقسیم و تشبیه کرده است	۱۱۸
مردان سه گانه	۱۲۰
مردم بر چهار صنف هستند	۱۲۱
ملاقات خضر نبی علیه السلام با حضرت علی علیه السلام	۱۲۲
امام صادق علیه السلام مردم را به سه یا شش دسته تقسیم فرموده	۱۲۴
حضرت علی علیه السلام فرمود: به شش دسته سلام مکن و به شش گروه اقتداء مکن و شش عمل در این اقل است که از اخلاق تهی لوط است	۱۲۵
باب ۱۲ مطالبی درباره ازدواج و نکاح از نظر اسلام	۱۲۷
مقدمه‌ای برای این باب (ازدواج)	۱۲۷
ازدواج یک سنت الهی است	۱۲۷
فصل اوّل: در ذکر آیاتی از قرآن کریم درباره ازدواج و نکاح	۱۳۱
شان نزول آیه شریفه	۱۳۴
شان نزول این آیه	۱۳۵
فصل دوم: در ذکر روایاتی در تمجید از ازدواج و فضیلت آن و ایضاً حکایات سنّت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است	۱۳۶
اولین خطبه خواستگاری و نخستین ازدواج در	۱۳۹
چگونگی تکثیر نسل و ذریه آدم علیه السلام در روی زمین	۱۴۱
فصل سوّم: چند روایت در اینکه ازدواج روزی را زیاد می‌کند	۱۴۲
فصل چهارم: چند روایت درباره میانجی‌گری و وساطت جهت امر ازدواج دو نفر مسلمان با یکدیگر و ثواب فراوان آن	۱۴۳

- فصل پنجم: روایاتی درباره مهریه و اینکه مهرالسنة چیست و کم بودن مهریه در ازدواج‌ها و شوم بودن مهریه زیاد و ۱۲۶
- فصل ششم: در بیان برخی از حقوق زن و شوهر نسبت به یکدیگر پاره‌ای از حقوق مرد که زن باید رعایت کند ۱۲۹
- برخی از حقوق زن که مرد باید رعایت کند ۱۵۱
- فصل هفتم: در ثبوت عزوبت و بطور مجرد زندگی کردن و زیر بار همسررداری نرفتن و سنت نبوی را احیاء گرفته ۱۵۳
- باب ۱۳ در اینکه ایستادگی زن را چگونه باید سپری نمود و ۱۵۵
- باب ۱۴ استخاره یا مشورت و طرح اندیشی با خدای عزوجل و مطالبی در این باره ۱۵۹
- استخاره با تسبیح و ۱۶۰
- استخاره منسوب به امام زمان ۷ ۱۶۱
- استخاره به وسیله قرآن کریم ۱۶۳
- باب ۱۵ اعتکاف در اسلام و مطالبی درباره آن و ۱۶۴
- قرآن و مسأله اعتکاف ۱۶۵
- اعتکاف از دیدگاه احادیث و روایات ۱۶۷
- باب ۱۶ در بیان انس و الفت با خدای عزوجل و دوری کردن و عزلت جستن از مردمان شرور و ۱۷۱
- چند شعر از سعدی ۱۷۳
- چند آیه از قرآن کریم درباره اعتزال و ۱۷۵
- و اینک روایاتی درباره انس با خدا و دوری از ۱۷۶
- فرمایش جامعی از امیرمؤمنان حضرت علی (ع) ۱۷۹
- درباره کسانی که با خدای عزوجل انس بگیرند به صورت دعاء ۱۷۹

- باب ۱۷ □ اعتراف به تقصیر و خطا در پیشگاه خدای عزوجل ۱۸۳
- چرا انبیاء عظام و ائمه معصومین (علیهم السلام) اعتراف به خطا می‌کنند ۱۸۵
- و اینک روایاتی درباره اعتراف به تقصیر و خطا و ۱۸۸
- باب ۱۸ □ احترام و توفیر نمودن سالمندان و پیران و رعایت حقوقشان و ۱۹۰

مطالب و موضوعاتی که با حرف باء آغاز می‌شود

- باب ۱۹ □ بخشیدن خدای و کشتن از لغزش دیگران و چشم پوشی از ۱۹۵
- باب ۲۰ □ بی‌نیازی جُسن از مردم قطع طمع از دیگران و مطالبی در این باره و ۲۰۰
- باب ۲۱ □ در ذکر روایات و احادیث سبب برادر و مواسات نسبت به مؤمنین ۲۰۳
- باب ۲۲ □ در ذکر آیات و روایاتی درباره بهترین بندگی خدا و ۲۰۹
- باب ۲۳ □ بیتوته کردن یا شب‌زنده‌داری در اسلام و ۲۱۶
- نماز شب یک عبادت بزرگ روحانی ۲۱۸
- فوائد و آثار خوب نماز شب و ۲۱۹
- مطالب دیگری درباره نماز شب و ۲۲۱
- آیات دیگری درباره شب‌زنده‌داری ۲۲۳
- روایات دیگری درباره بیتوته کردن و شب‌زنده‌داری ۲۲۹
- دنباله مباحث نماز شب و ۲۳۲
- شب‌زنده‌داران دروغین و ریاکاران راستی ۲۳۳
- مباحثی که با حرف تاء آغاز می‌شود ۲۳۵
- باب ۲۴ □ توشه‌ای برای آخرت و مطالبی در این باره و ۲۳۵
- سرمایه‌های جاودانی ۲۳۶

- روایاتی دیگر درباره توشه‌ای برای آخرت ۲۴۱
- باب ۲۵** در توکل و اعتصام به خدای عزوجل و بیان آیات و روایات و مطالبی
در این باره ۲۴۶
- و اینک آیات و روایاتی درباره توکل و اعتصام به خدای عزوجل ۲۴۷
- باب ۲۶** تفکر در صنّع پروردگار متعال و مخلوقات وی و بیان بعضی از آیات و روایات در
این باره ۲۵۰
- باب ۲۷** در ارادت به راست‌گزار به پیشگاه خدای عزوجل بخاطر ارتکاب معاصی و گناهان و
بیان آیات و روایات در این باره ۲۵۴
- تعریف توبه ۲۵۵
- تعریف استغفار ۲۵۶
- آیاتی درباره توبه و استغفار ۲۵۷
- و اینک روایاتی درباره توبه و استغفار ۲۵۸
- ماجرای کسانی که از فرمان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله سرپیچی کرده بودند و ۲۶۴
- شان نزول یا یک درس بزرگ ۲۶۵
- عکس‌العمل مردم در برابر خاطنین و ۲۶۷
- باب ۲۸** در بیان تزکیه نفس و جهاد با نفس عمّاره و مخالفت با هواها و وسوسه‌ها ۲۶۸
- آیاتی درباره تزکیه نفس ۲۶۹
- و اینک روایاتی درباره تزکیه نفس و ۲۷۱
- قرآن و جهاد با نفس امّاره ۲۷۵
- توضیحی درباره مراحل نفس و ۲۷۶
- برخی از روایات درباره جهاد با نفس امّاره ۲۷۸
- آیاتی از قرآن کریم درباره مخالفت با هوای نفس ۲۸۰
- روایاتی درباره مخالفت با هوای نفس ۲۸۲

باب ۲۹ در بیان صفت حمیده تواضع و فروتنی و ذکر آیاتی از قرآن کریم و احادیث و روایاتی از حضرات معصومین (علیهم السلام) و.....	۲۸۵
آیاتی از قرآن کریم درباره تواضع و فروتنی.....	۲۸۷
روایات و احادیثی درباره تواضع و فروتنی.....	۲۹۰
باب ۳۰ تقوا، استن و متقی و پرهیزگار بودن و ذکر آیات و روایات و مطالبی و.....	۲۹۷
بخش اول: در ذکر بعضی از آیات قرآن کریم درباره تقوا و پرهیزکاری.....	۲۹۸
تقوا و نجات از.....	۳۰۳
تقوا وسیله نجات از.....	۳۰۴
بخش دوم: در بیان برخی دیگر از روایات و احادیث درباره تقوا و پرهیزکاری و.....	۳۰۶
وجوه تقوا و.....	۳۱۵
و اینک حکایاتی درباره تقوا و پرهیزکاری.....	۳۱۷
حضرت سجاد (علیه السلام) و آمدن باران.....	۳۲۰
آمدن باران با دعای غلام سیاه.....	۳۲۱
باب ۳۱ تقیه در اسلام و آیات و روایاتی در این باره و تقیه، تکریم، پیر دفاعی و.....	۳۲۳
قسمت اول: از مباحث تقیه.....	۳۲۶
در ذکر دو آیه از قرآن کریم و بعضی از ویژگی‌هایش.....	۳۲۶
شان نزول آیه شریفه.....	۳۲۷
تقیه و فلسفه آن.....	۳۲۸
قسمت دوم: در ذکر پاره‌ای از احادیث و روایات معصومین (علیهم السلام) درباره تقیه و چگونگی آن و.....	۳۳۱

۱- اِنَّ اللَّهَ الْعَظِيمَ فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ: هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْاُمَمِیْنَ رَسُوْلًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ اٰیَاتِهِ وَزَكِيَّهُمْ رِیْعَلَهُمْ اَلْكِتَابَ وَاَلْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِیْنٍ:

خداوند بزرگوار در قرآن که بهش فرموده است: او (خدا) همان کسی است که در میان مردم اُمّی (بی سوادان مادرزاد) پیامبری از خود آنان برانگیخت و مبعوث نمود که تلاوت کند از کتابش آیات (تدوینی و تکوینی) خدا را (و تا اینکه) آنان را تزکیه (و پاک گرداند) از زشتی‌ها و رذائل اخلاقی) و به ایشان بیاموزد کتاب و (دانش و) حکمت را، و اندیشه آنان قبل از بعثت آن پیامبر (بدون شک) در گمراهی و سرگردانی روش و آسکایی به سر می‌بردند.^۱

مقدمه جلد ششم

حمد و ستایش بی‌کران خدای را که خالق و رازق و آفرینندهٔ جهانیان است و سلام و صوات و درود فراوان بر تمامی انبیاء عظام خاصه بر خاتم و آخرینشان حضرت حجت محمد باقر علیه السلام باد و درود بی‌پایان و همیشگی بر اوصیاء گرام مخصصاً، سید و سالارشان حضرت سیدالوصیین امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام و حضرات ائمه هداة معصومین علیهم السلام باد، و بالاخص بر خاتم اوصیاء امام متین، مهدی موعود حضرت حجة بن الحسن العسکری علیه السلام روحی و ارواح العالمین به الافداء که علت بقاء عالم هستی است.

(اما بعد باید توجه داشت که): اکثر فلاسفه و دانشمندان از قدما و متأخرین فضائل اخلاق را از ارکان اساسی سعادت بشر به حساب آورده و آن را مایهٔ تعالی و تکامل مادی و معنوی می‌دانند، اینان عقیده دارند که صفات حمیده و خلقیات پسندیده عامل وظیفه‌شناسی، و معیار زندگی انسانی است، جوامع بشری در پرتو اخلاق خوب می‌توانند پیوندهای دوستی را بین خود محکم کنند، از حسن روابط اجتماعی برخوردار گردند، در رفاه و آسایش زیست

نمایند، و به کامیابی و موفقیتی که شایسته مقام انسان است دست یابند.^۱
 اخلاق از جمله مباحث مهم علمی و فلسفی است که از قرون گذشته تا
 امروز همواره مورد بررسی و تحقیق دانشمندان بشر بوده و هست و
 پیرامون آن از جهت تعریف اخلاق، شناخت خوب و بد اخلاق و نقش فضائل و
 رذائل اخلاقی در زندگی بشر بحث بسیار کرده‌اند کتاب‌ها نوشته‌اند و
 نظریات مختلف ابراز داشته‌اند.^۲

اساساً یکی از اهداف بسیار مهم و برنامه‌های حتمی انبیاء عظام علیهم‌السلام
 ترویج و تکمیل اخلاق و صفات پسندیده و تنمیم آن، و برحذر داشتن مردم از
 صفات رذیله و احقاق ناپسند بوده است، و این مطلب از آیات و روایات
 فراوانی بطور وضوح و آشکار روشن می‌شود که از جمله آنها آیه شریفه
 فوق است، و نظائر آن که بعد از انشاء الله ذکر و بیان بعضی از آن‌ها خواهم
 پرداخت.

این مطلب (ترویج و تکمیل اخلاق) همان قدر حائز اهمیت است که
 پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد مصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در حدیث کوتاهی هدف
 از بعثت خویش را منحصرأ اتمام و اکمال مکالم احقاق بیان کرده و
 می‌فرماید:

۲- اِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ: من از طرف خدا برانگیخته و به پیامبری
 مبعوث گردیده‌ام که مکارم اخلاق را تنمیم و تکمیل نمایم.^۳

و از حضرت امیر مؤمنان علی بن ابیطالب علیه‌السلام در حدیثی می‌خوانیم که (بر

۱- کتاب اخلاق دانشمند محترم جناب آقای محمدتقی فلسفی خطیب مشهور جلد اول،

۲- ایضاً اخلاق فلسفی، ج ۱، ص ۱.

ص ۱.

۳- همین کتاب، صفحه ۹، نقل از مستدرک، ج ۲، ص ۲۸۲.

منبر در حال خواندن خطبه‌ای می‌فرمود:

۳- ایها الناس ان الله تبارک و تعالیٰ لما خلق خلقه اراد ان یكونوا علی آداب رفیعہ و اخلاق شریفہ فعلم انهم لم یکنوا کذاک الا بان یعرفهم ما لهم و ما علیهم و التعریف لایکون الا بالامر و النهی:

ای مردم خداوند تبارک و تعالیٰ چون خلق را آفرید خواست که آنان بر آداب رفیعہ و اخلاق شریفہ باشند، و نیز می‌دانست که ممکن نیست آنان چنین شریعت و آگاستان فرماید و تعریف خوبی‌ها و بدی‌ها جز به امر و نهی (به وسیله انبیاء) نمایند.

۴- و نیز همان امام همام حضرت علی علیه السلام در حدیث دیگری فرموده است: لو کنا لاترجو جنة و لانخشى نارا و لا نواباً و لا عقاباً لکان ینبغی لنا ان نطلب مکارم الاحلاق فانها مما تدلّ علی سبیل النجاة:

فرضاً اگر ما امید به بهشت پروردگار نه اشتی باشیم و از عذاب آتش دوزخ هم نترسیم و هیچ به ثواب و عقاب هم توجه نکنیم باز هم سزاوار و شایسته است که مکارم اخلاق را طلب نمائیم و درصدد کسب آن برآئیم، زیرا که داشتن مکارم اخلاق از جمله چیزهائی است که انسان را دلالت بر راهنمایی می‌کند بر طریق سعادت و خوشبختی (دنیا و زندگی شرافتمندانه).
به هرحال مباحث و مطالب مربوط به اخلاق خوب و بد نقیاً و اثباتاً آن قدر طولانی و گسترده و فراوان است که تاکنون کتاب‌های فراوانی بزرگان و

۱- آئین زندگی استادنا اللاعظم مرحوم میرزا جواد آقا تهرانی رضوان الله تعالی علیه.

صفحه ۳، نقل از کتاب احتجاج شیخ طبرسی رحمه الله علیه.

۲- معاد فلسفی، جلد ۱، صفحه ۷۴ نقل از مستدرک.

دانشمندان درباره آن نگارش نموده و تدوین کرده‌اند که آن چه حقیر در نظر دارد در این باره به رشته تحریر درآورد قطره‌ای در برابر دریا است.

لکن با وجود این، مطالب و مباحث مربوط به اخلاق و صفات پسندیده و ناپسند و یا صفات خوب و بد را به یاری ایزد منان در چندین مجلد جداگانه و در ادامه مجلدات مجموعه (مختصری از تعالیم اسلام) به عنوان جلد ششم تا یازدهم در بیان صفات و اخلاق حمیده و کارهای پسندیده، و جلد ۱۲ تا ۱۴ در ذکر و بیان صفات و اخلاق رذیله و اعمال ناپسند تنظیم نموده از خداوند توانا و قادر منال عجزانه مسئلت می‌نمایم که مرا در اتمام و اکمال آن یاری و مدد فرماید، و نیز از ارواح طایفه انبیاء عظام علیهم‌السلام و اوصیاء گرام ائمه هداة معصومین علیهم‌السلام استعاضه می‌جویم که با عنایت و وساطت خویش نزد خدای عزوجل مرا در این امر نمایر کند زنده و از خطا و اشتباه و لغزش‌های احتمالی مصون و محفوظه بدارند، و لا حول و لا قوۃ الا بالله العلی العظیم.

(نگارنده)

توضیحی درباره مطالب و مراجع جلد ششم و...

۵- قال علی علیه‌السلام: حسن الخلق خیر قرین و عنوان صبیح المؤمن حسن خلقه: حضرت علی علیه‌السلام فرموده است اخلاق خوب و زیاده بهترین همراه و نیکوترین رفیق (انسان) است، و سرلوحه صحیفه و پرونده مؤمن هم حسن خلق او (و خوش رفتاری با مردم) است.^۱

انسان اگر کمی دقت و تأمل نماید به خوبی درمی‌یابد که تمام گفتار و رفتار و کردار آدمی از دو حال بیرون نیست یا خوب و پسندیده است، و یا

زشت و ناپسند، اولی به عنوان اخلاق حمیده، و دومی به عنوان اخلاق رذیله شناخته شده و این هر دو دارای نمونه‌ها و مصادیق فراوان است که نویسنده به یاری خدا درصدد ذکر و بیان پاره‌ای از آنها ولو به نحو اجمال و اختصار می‌باشد، در این جلد (که جلد ششم از مجموعه) مختصری از تعالیم اسلام است در جهت مباحث مثبت اخلاقی که همان اخلاق و صفات حمیده است تلاش می‌شود که براساس حروف ابجد و الفبای فارسی مطالب و مباحث آن مندرج گردد و چون اصولاً مطالب این جلد با بحث‌های اخلاقی مرتبط است و انشاءالله طی ابواب متعددی مطرح می‌شود، لذا اولین باب آن را به حسن خلق و خوشرفتاری و خوش اخلاقی اختصاص داده‌ام.

امید آن‌که برای نگارنده درس، و برای خوانندگان عزیز وسیله توجه و تذکر باشد که فرموده است: «تَذَكَّرُوا الزَّكْرَىٰ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ»